

Κωστή, αγάπη μου

Κάποτε, όταν με ρωτούσαν οι δημοσιογράφοι αν φοβάμαι τον θάνατο, για να αποφύγω τη σοβαρότητα της ερώτησης τους απαντούσα αυτό που έλεγε ο Μπουνουέλ:

«Αν μπορούσα πού και πού να βγαίνω από τον τάφο μου για να πεταχτώ στο περίπτερο να πάρω μια εφημερίδα και να δω “τι έγινε μετά”, δε θα με πείραζε και τόσο».

Δε φανταζόμουν βέβαια τον εαυτό μου να τρέχει από τον τάφο μου στο περίπτερο. Ένας λόγος που μου άρεσαν τα λόγια του Μπουνουέλ ήταν ότι και τώρα που είμαι ακόμη ζωντανή αναρωτιέμαι συχνά για το «τι θα γίνει μετά». Τι θα γίνουν οι άνθρωποι που γνωρίζουμε και αγαπάμε; Τι θα γίνει στην Ελλάδα, στον κόσμο; Αν η γη μας θα συνεχίσει να υπάρχει, αν τα λόγια και τα έργα των ανθρώπων θα σώζονται ή θα έχουν χαθεί για πάντα.

Δε σκεφτόμουν, όμως, δεν μπορούσα ούτε και ήθελα να

φантаστώ πώς μπορεί να είναι να μην υπάρχει πια κάποιος που μοιραζόταν τη ζωή σου.

Όταν δε θα μπορείς πια ούτε να του μιλήσεις, ούτε να τον χαϊδέψεις, ούτε να του τηλεφωνήσεις ή να του στείλεις ένα e-mail.

Κι αυτό να είναι ανεπανόρθωτο, τελειωτικό.

Ποτέ δε θα μου ξανατηλεφωνήσεις από το γραφείο σου λίγο πιο κει στο δωμάτιό μου για να με ρωτήσεις:

«Χαρά της ζωής μου, τι ώρα λες να φάμε απόψε;»

Ούτε και πρόκειται να ξαφνιαστείς που κάθομαι και σου γράφω. Όπως ξαφνιαστήκα εγώ στην αρχή.

Αλλά σ' όλα όσα κάνω ή σκέφτομαι είσαι πάντα μέσα κι εσύ.

Και σου μιλάω. Κι ας ξέρω πως εσύ δε μ' ακούς.

Τη μέρα που σε κηδέψαμε, δεν μπορούσα ακόμη να πιστέψω ότι σε έχανα για πάντα. Ως τη στιγμή που χάιδεψα για τελευταία φορά το κατεφυγμένο πρόσωπό σου. Τότε ήταν αβάσταχτος ο πόνος. Σαν να μας χωρίζει μια μαχαιριά.

Ύστερα είδα όλους εκείνους που είχαν έρθει για να σε αποχαιρετήσουν. Άλλοι σ' αγαπούσαν γιατί σε γνώριζαν κι άλλοι χωρίς καν να σε γνωρίζουν. Όταν γύρισα σπίτι, κάθισα και έγραψα όλα τους τα ονόματα σαν να ήταν δυνατόν να σου στείλω ένα γραμματάκι για να σου πω ποιοι ήταν εκεί και τι έλεγαν για σένα.

Αν πίστευα όπως πιστεύουν κάποιοι –όλο και λιγότεροι πια– ότι μας βλέπεις «από κει ψηλά», θα ήταν πολύ ανακουφιστικό. Εγώ, όμως, αυτό τον κατάλογο που είχα φτιάξει για σένα το μόνο που μπορούσα να τον κάνω ήταν να τον κλείσω μέσα στον υπολογιστή.

Πέρασαν κάπου πέντε μήνες, κι από τότε σου μιλάω κάθε τόσο, σου στέλνω με τον νου μηνύματα που δε θα λάβεις, αλλά που με κρατάνε δεμένη μαζί σου.

Και θυμήθηκα μέρες και στιγμές που δε θα ήθελα ποτέ να τις ξεχάσω. Και που είχα ανάγκη να μοιράζομαι με σένα που δεν υπάρχουν πια. Να τις ξαναθυμάμαι όπως θα τις κουβέντιαζα μαζί σου.

Θα ήθελα να μπορώ να σου λέω:

«Θυμάσαι;»

Αλλά το μόνο που μπορώ να κάνω πια είναι να λέω εγώ μονάχη μου:

«Θυμάμαι».

Και μετά από τριάντα εφτά χρόνια τόλμησα να ανοίξω το συρτάρι όπου φύλαγα το πρώτο σου γράμμα.

Τότε είχαμε μόλις χωρίσει με τον Γιάννη.¹ Είχαμε καταλάβει κι οι δυο ότι δεν μπορούσαμε πια να ζήσουμε μαζί κι εκείνος μάζεψε μερικά πράγματα κι έφυγε απ' το σπίτι. Από τότε τον έβλεπα μόνο στο θέατρο, καθώς παίζαμε μαζί στη Μάνα του Μπρεχτ που είχες μεταφράσει εσύ.

Κάθε βράδυ, όπως καθόμουν δίπλα του στη σκηνή, κοίταζα τα πόδια του. Φορούσε βαριές στρατιωτικές αρβύλες κι εγώ σκεφτόμουν τα δάχτυλα των ποδιών του, που ήξερα καλά το σχήμα του καθενός και πόσο απαλά ήταν στην αφή και πώς του τα πλήγωνε ο ήλιος το καλοκαίρι.

Στο σπίτι ήμουνα μόνη πια. Σαστισμένη και παγωμένη.

1. Ο ηθοποιός Γιάννης Φέρτης.

Λίγες μέρες αργότερα, η καθαρίστρια μου είπε κάπως απορημένη:

«Ήρθε ένας, ούτε ωραίος ούτε άσχημος, και έφερε αυτά».

Και μου έδειξε ένα τεράστιο μπουκέτο τσιντόνιες, όχι, δεν ήταν μπουκέτο, ήταν ολόκληρο δέντρο, γέμιζε το δωμάτιο.

Και μου έδωσε κι ένα γράμμα, που έλεγε τα εξής:

Παρασκευή

Απόψε ξενυχτώ για να 'μαι πιο κοντά σου, για να σε φέρω πιο κοντά μου. Μια και είναι αυτές οι ώρες που ζεις.

Είναι περασμένες μία –αργά για μένα– κι αναρωτιέμαι πού μπορείς να 'σαι, και με ποιους, πώς θα 'ναι τα κέφια σου, οι ακεφιές σου.

Αν κάθομαι να σου γράψω είναι γιατί μου συμβαίνουν πράγματα που δεν περίμενα. Απ' τη Δευτέρα η ζωή μου αναστατώθηκε, κι αυτό είναι μαζί ωραίο και – δε βρίσκω τη λέξη, αν υπάρχει, συλλογίσου κάτι που είναι πολύ κοντά στην πιο βαθιά ανησυχία, κάτι σαν ίλιγγος. Ήμουν α «ήσυχος», σα ναρκωμένος, και ξαφνικά έπαψα να 'μαι. Αυτό το χτυποκάρδι δε φανταζόμουν πως θα μπορούσε να με πιάσει τόσο γρήγορα, τα 'χω χαμένα. Ίσως σου φάνηκα λιγάκι αμήχανος από μια στιγμή κι έπειτα, λιγάκι αφύσικος. Είναι γιατί από μια στιγμή κι έπειτα το πιο φυσικό θα 'ταν να σε πάρω στην αγκαλιά μου. Τι με σταμάτησε;

Ίσως ο φόβος να παραδεχτώ ότι ξανάρχισα να νιώθω ένα συναίσθημα απαιτητικό, από κείνα που μπορεί να 'ναι πηγή και ευτυχίας και δυστυχίας. Ίσως κι η σκέψη ότι δε σε ξέρω αρκετά, μόλο που ώρες ώρες σε νομίζω διάφανη. Άλλες φορές όμως μου φαίνεται σα να μακραίνεις, σα να σκεπάζεσαι με κάτι που σε κρύβει, που σ' αλλάζει. Τότε μου μοιάζεις δυνατή κι αποφασιστική, σχεδόν απρόσιτη, άσπλαχνα ψύχραιμη. Και τότε ο ίλιγγος ταυτίζεται με τη σκέψη ότι μπορεί να μη σε ξέρω, να μην ξέρω πώς και τι αισθάνεσαι, πώς θα μπορούσα να σε φτάσω, να σου φανερωθώ χωρίς μεσάζοντα, είτε για λόγια πρόκειται είτε για γράμματα.

Ξένια, θα 'θελα να μπω στη ζωή σου όπως μπήκες εσύ στη δική μου. Αν η βιασύνη σε τρομάζει, τότε δε βιάζομαι. Δεν περιμένω άλλωστε να 'ναι όλα πολύ εύκολα. Είμαστε κι οι δυο λιγάκι καρaboτσακισμένοι. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να 'μαστε ανεξάντλητα τρυφεροί κι υπομονετικοί. Εγώ νομίζω πως το μπορώ. Είμαι ανάστατος, αλλά μαζί με τη βαθιά ανησυχία αισθάνομαι πως η ευτυχία είναι δυνατή.

Κωστής

Τα 'χασα, αναστατώθηκα κι εγώ. Είχα αργήσει όμως για την πρόβα κι έπρεπε να τρέξω στο θέατρο.

Όταν με είδε ο Σταμάτης με ρώτησε:

«Τι έχεις;»

Κι εγώ:

«Έλαβα ένα γράμμα που...»

«Από ποιον;»

«Δε σου λέω».

Κι ο Σταμάτης έσκυψε και μου ψιθύρισε στ' αυτί:

«Σκαλιόρας».

Υποθέτω πως θα κοκκίνισα σαν κοριτσόπουλο.

Όταν σε είδα το βράδυ, σου είπα – αν θυμάμαι καλά...

Όχι, θυμάμαι τι σου είπα, δεν το ξέχασα ποτέ.

Σου είπα περίπου αυτά:

«Έτσι όπως είμαι τώρα θα μπορούσα να σου πω ναι επειδή χρειάζομαι παρηγοριά. Θα μπορούσα όμως και να σου πω όχι, ακριβώς επειδή είμαι τόσο χάλια. Λοιπόν, δεν μπορώ να σου πω τίποτα».

Κι έτσι αρχίσαμε να κάνουμε παρέα σαν δυο έφηβοι του '50.

Βγαίναμε κάθε βράδυ μαζί. Μετά τα μεσάνυχτα όμως.

Μιλούσαμε ασταμάτητα. Κι ύστερα ένα πρώτο φιλί, ένα δεύτερο, ώσπου γίναμε ζευγάρι.

Για τριάντα εφτά ολόκληρα χρόνια.

Πάντα με μάλωνες όταν έλεγα ή έγραφα «ολόκληρα χρόνια». Ακριβολόγος όπως ήσουν, έβρισκες αυτή την έκφραση εντελώς γελοία. «Λες και υπάρχουν χρόνια ολόκληρα και μισά».

Ίσως τα δικά μας χρόνια να μην μπορώ πια να τα θεωρώ εντελώς «ολόκληρα», μια κι έχω ξεχάσει τόσα. Και μάλιστα τώρα που γερνάω και ξεχνάω όλο και πιο πολλά.

Αυτά όμως που θυμάμαι δε θέλω να τα ξεχάσω.

Όπως την πρώτη μας «εκδρομή» στο Πήλιο.

Παίζαμε ακόμη τη Μάνα, αλλά κάποια στιγμή θέλησα να σου γνωρίσω το σπιτάκι μου στις Μηλιές. Θα φεύγαμε μεσάνυχτα της Κυριακής, μόλις τέλειωνε η παράσταση. Μόνο για μιιάμιση μέρα. Είχα αρχίσει να πλέκω ένα κασκόλ με χαρούμενα χρώματα για να το φορέσω όταν θα φεύγαμε. Αλλά περνούσε η ώρα και δεν προλάβαινα να το τελειώσω. Αυτό φάνηκε φοβερά σημαντικό στα κορίτσια του θιάσου και η καθεμιά τους, μόλις έβγαινε για λίγο από τη σκηνή, έπιανε τις βελόνες κι έπλεκε με τρομερή βιασύνη. Στο τέλος έφυγα με ένα αρκετά πρωτότυπο κασκόλ που είχε φράντζες μόνο από τη μια του άκρη. Τα κορίτσια μού το φόρεσαν με γέλια και ευχές. Ήταν λίγο σαν να φεύγαμε για ταξίδι του γάμου.

Ταξιδέψαμε όλη νύχτα και κοιμηθήκαμε για πρώτη φορά στο σπίτι μου, κουκουλωμένοι με μια χοντρή κουβέρτα που είχε πλέξει κάποτε μια θεία του Γιάννη για κείνον και για μένα.

Την άλλη μέρα με πήγες βόλτα στον Μυλοπόταμο. Δεν είχα ξαναπάει εκεί ποτέ. Ήταν χειμώνας και είχε τεράστια κύματα. Τα χαζεύαμε αγκαλιασμένοι, ευτυχισμένοι. Μόνο σε μια στιγμή θυμήθηκα τον Γιάννη, και σκέφτηκα ότι ήταν κρίμα που δεν τα έβλεπε κι εκείνος. Ένας μικρός πόνος ξεμύτισε πάλι κάπου μέσα μου, αλλά μόνο για μια στιγμή.

Ξαναπήγαμε κι άλλες φορές ταξιδεύοντας μεσάνυχτα σε χειμωνιάτικες νύχτες. Παρκάραμε στο καλντερίμι λίγο πριν ξημερώσει κι ανεβαίναμε στο σπίτι ξεπαγιασμένοι, με τους φακούς στο χέρι.

Ξαναπήγαμε και πιο φρόνιμα, για Πάσχα, ή για τα κα-

λοκαίρια που μέναμε πολύν καιρό δουλεύοντας ο καθένας τα δικά του, διαβάζοντας ο ένας στον άλλον αυτά που είχαμε γράψει.

Τα βράδια καθόμασταν στο ταρατσάκι χαζεύοντας τ' αστέρια κι ακούγοντας την ησυχία της νύχτας.

Τριάντα εφτά ΟΛΟΚΛΗΡΑ χρόνια.

Όταν μου διάβασες πρώτη φορά δικά σου ποιήματα σε απογοήτευσα λέγοντας:

«Αυτά εγώ τα ξέρω όλα».

«Ποια όλα; Τι εννοείς;»

«Αυτά που λένε τα ποιήματα για σένα, τα ξέρω όλα πια».

Κι ύστερα σε πείραζα λέγοντας:

«Για μένα όμως δεν έγραψες ποτέ, ούτε ένα ποιηματάκι».

Μου έγραψες ένα, χρόνια αργότερα. Όταν ήσουν άρρωστος και το μυαλό σου σιγά σιγά χανόταν, έτσι που δεν ήξερα πια τόσα για σένα.

«Φέρε μου χαρτί και στιλό».

Κι ύστερα είπες:

«Να, σου έγραφα ένα ποίημα».

Πήρα το χαρτί στα χέρια μου κι είδα πως είχε πάνω κάτι περιέργα σχέδια, σαν ιερογλυφικά.

«Ωραίο είναι» είπα «αλλά δεν έχει υπογραφή».

Έφτιαξες κάτω κάτω άλλο ένα παράξενο σχήμα κι εγώ φύλαξα το ποίημα στο συρτάρι, μαζί με το πρώτο σου γράμμα.

Μια μέρα στο νοσοκομείο σου διαβάσαμε με τον γιο σου ένα παλιό σου ποίημα. Σου άρεσε το τετράστιχο που επανέρχεται σε κάθε του στροφή.

Στάζει η βρύση
δίχως βιάση
η ζωή μου
θα περάσει

Δεν ήξερες ότι εσύ το είχες γράψει αλλά σου άρεσε, σου έκανε καλό να το λες και να το ξαναλές.

Στάζει η βρύση
δίχως βιάση
η ζωή μου
θα περάσει

Τώρα η μόνη μου συντροφιά στο σπίτι είναι η Τιτίνα. Στα επτά χρόνια που μένει στην Αλκμάνος δεν κατάφερα να την αγαπήσω όσο τις άλλες μας γάτες. Όταν όμως γυρίζω στο σπίτι τα βράδια με περιμένει.

Βγαίνοντας από το ασανσέρ την ακούω να κουτουλάει στην πόρτα από την ανυπομονησία της. Κι όταν ξεκλειδώνω και μπαίνω μέσα, με υποδέχεται ξαπλωμένη ανάσκελα να τρίβεται στο πάτωμα από ευτυχία. Κι είναι τέτοια η ανακούφιση που κάποιος με περιμένει, που της μιλάω τόσο τρυφερά ώστε εκείνη τη στιγμή πιστεύω πως την αγαπάω.

Όταν ήσουν εσύ εδώ και με περίμενες να γυρίσω από

το θέατρο –όποια γάτα κι αν είχαμε–, καθώς έμπαινα μέσα μού έλεγε:

«Η γάτα σου σε πήρε χαμπάρι».

Και μια φορά, ούτε θυμάμαι ποια γάτα είχαμε τότε, άνοιξα την πόρτα και σε βρήκα να με υποδέχεσαι ξαπλωμένος ανάσκελα, να τρίβεις την πλάτη σου στο πάτωμα από ευτυχία.

Μοιραστήκαμε πολλά με τις γάτες μας. Τα βράδια μετά το θέατρο με υποδεχόσουν συχνά με αναμμένο το τζάκι και ξαπλώναμε αγκαλιά στον καναπέ κοιτάζοντας τη φωτιά (ή και την τηλεόραση). Και τότε φώναζα:

«Μουτζούρα παρτούζα!»

Κι αμέσως έφτανε τρέχοντας η γάτα μας και κοιτάζοντας το σύμπλεγμα στον καναπέ έψαχνε το κατάλληλο σημείο για να χωθεί κι αυτή ανάμεσά μας.

Η τωρινή μας γάτα, η στριμμένη Τιτίνα, σε είχε δαγκώσει αρκετές φορές, κι εμένα με δαγκώνει και με γρατζουνάει, και αν είχα βρει κάποιον που να δεχόταν να την πάρει, μάλλον θα την είχα αποχωριστεί. Όταν όμως έρχεται στο κρεβάτι μου, το σιγανό της γουργουρητό και το βάρος του κορμιού της πάνω στο δικό μου μου φέρουν μια πολύτιμη ανακούφιση.

Αυτή η γάτα με τον κωλοχαρακτήρα μπορεί να είναι η τελευταία μας γάτα. Ίσως ούτε κι εγώ να προλάβω να πάρω μια άλλη.

Άλλωστε πώς να το κάνουμε, αυτή είναι η τελευταία πράξη της ζωής μου. Μπορεί βέβαια να διαρκέσει πολύ ακόμα, μπορεί και πολύ λίγο.

Θα ήθελα όμως να ήξερες το θαύμα που συμβαίνει.